15.3.2018 EOAK/1097/2018

Lakivaliokunta

Viite: HE 190/2017 vp (kuuleminen 14.3.2018)

LISÄLAUSUNTO

Käsiteltäessä hallituksen esitystä oikeudenkäymiskaaren muuttamiseksi (HE 190/2017 vp) lakivaliokunnan kokouksessa 14.3.2018 esitettiin kysymyksiä kielellisten oikeuksien toteutumisesta summaaristen asioiden hoidossa Uudenmaan maakunnassa sekä oikeuspaikan määräytymisestä tilanteessa, jossa summaarisessa asiassa annettuun yksipuoliseen tuomioon haetaan takaisinsaantia. Allekirjoittaneelta pyydettiin lisälausuntoa mainituista aiheista.

Lausuntonani esitän seuraavaa.

Kielelliset oikeudet summaaristen asioiden keskittämisessä

Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaan lailla. Julkisen vallan on saman momentin mukaan huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Perustuslain 17 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin yhteiskunnallisiin tarpeisiin kuuluu myös perusoikeutena turvattu oikeusturvan saatavuus ja laatu.

Tuomioistuin on kielilain 6 §:n nojalla kaksikielinen, jos sen tuomiopiiriin kuuluu erikielisiä kuntia tai vähintään yksi kaksikielinen kunta. Kaksikielisten käräjäoikeuksien on vastaanotettava ja käsiteltävä ruotsinkielisiä haastehakemuksia ja annettava ratkaisut ruotsin kielellä.

Perustuslakivaliokunta on käräjäoikeusverkoston supistamisen yhteydessä antamassaan lausunnossa korostanut tarvetta kiinnittää huomiota käräjäoikeuksien asiakkaiden kielellisiin oikeuksiin ja niiden käytännön toteutumiseen (PeVL 12/2017 vp).

Kielellisten oikeuksien tosiasiallinen toteuttaminen edellyttää sitä, että kaksikielisissä käräjäoikeuksissa, joihin summaariset asiat aiotaan keskittää, on riittävästi myös ruotsin kielen taitoista henkilökuntaa. Summaaristen asioiden kohdalla kysymys on käytännössä ennen muuta kansliahenkilökunnan ja haastemiesten kielitaidosta.

Mikäli vastaaja on summaarisessa asiassa passiivinen, kuten yleensä on, yhteys tuomioistuimeen rajoittuu käytännössä haasteen tiedoksiantoon. Vasta, jos asia muuttuu riitaiseksi, vastaajaltakin edellytetään muuta yhteydenpitoa. Riitautuessaan asia kuitenkin ehdotuksen mukaan pääsääntöisesti siirtyisi vastaajan kotipaikan tuomioistuimeen, joten kielitaitovaatimukset kohdistuisivat siihen eivätkä enää summaarisia asioita käsittelevään tuomioistuimeen. Riitaisen asian käsittely siirtyisi samalla kansliahenkilökunnalta tuomarille, joten tältäkin osin tarkastelukulma muuttuisi.

Oikeusministeriön hallinnonalan eräiltä virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta annetun valtioneuvoston (1126/2003) asetuksen mukaan kaksikielisen käräjäoikeuden kansliahenkilöstöllä tulee olla joko suomen tai ruotsin hyvä suullinen ja kirjallinen taito. Lisäksi asetuksessa edellytetään, että rekrytoitaessa kansliahenkilöstöä kaksikieliseen käräjäoikeuteen on kiinnitettävä huomiota siihen, että suomen tai ruotsin kielen käyttämistä edellyttävät virkatehtävät voidaan jakaa asianomaista kieltä taitavien henkilöiden suoritettaviksi.

Lakivaliokunnan kuulemisessa 14.3.2018 esitettiin kysymyksiä erityisesti uuden Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden kyvystä palvella ruotsinkielisiä asiakkaita, mikäli kaikki muun Uudenmaan kuin Helsingin summaariset asiat keskitetään ehdotetuin tavoin sinne.

Nykyisen Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluvat Hanko, Inkoo, Karkkila, Kirkkonummi, Lohja, Raasepori, Siuntio ja Vihti (ruotsinkielisten osuus väestöstä 21 prosenttia). Raaseporin kanslia sijaitsee Tammisaaressa. Toinen kanslia on Lohjalla.

Nykyisen Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluvat Askola, Lapinjärvi, Loviisa, Myrskylä, Porvoo, Pukkila, Pyhtää ja Sipoo (ruotsinkielisten osuus väestöstä 30 prosenttia). Kanslia sijaitsee Porvoossa.

Raaseporin ja Porvoon kanslioissa ruotsin kielen osaaminen on vahvaa. Kumpaakin niistä ollaan kuitenkin lakkauttamassa.

Ensi vuoden alusta lukien Espoon ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudet yhdistyvät uudeksi Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudeksi (ruotsinkielisten osuus väestöstä 14 prosenttia). Vantaan käräjäoikeudesta muodostetaan yhdessä nykyisen Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden, Tuusulan käräjäoikeuden ja Hyvinkään käräjäoikeuden kanssa uusi Itä-Uudenmaan käräjäoikeus (ruotsinkielisten osuus väestöstä 7 prosenttia).

Nyt ehdotettu summaaristen asioiden keskittäminen täydentäisi jo päätettyä käräjäoikeustoimintojen keskittämistä niin, että Uudenmaan kaikki muut kuin Helsingin käräjäoikeuteen menevät summaariset asiat keskitettäisiin Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen, jonka toimipaikka on Vantaalla. Summaarisia asioita ei siis käsiteltäisi lainkaan Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudessa, jonka toimipaikka on Espoossa.

Ruotsinkielisten asiakkaiden määrä on Hyvinkään, Tuusulan ja Vantaan käräjäoikeuksissa perinteisesti ollut vähäinen. Parasta ruotsinkielistä palvelua tarjoavien Raaseporin ja Porvoon kanslioiden toiminnot on tarkoitus siirtää Tammisaaresta Espooseen ja Porvoosta Vantaalle.

Lakkautettavan Raaseporin (Tammisaari) kanslian kielitaitoinen kansliahenkilökunta tuskin siirtyy Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden palvelukseen työskennelläkseen Vantaalla. Luultavasti he siirtyvät enintään Espooseen työskennelläkseen edelleen Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudessa.

Ruotsinkielisen palvelun turvaaminen summaarisissa asioissa Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa edellyttänee käytännössä sitä, että aikaisemmin Porvoossa työskennellyt ruotsinkielinen kansliahenkilökunta jatkaa työskentelyään tuomioistuimessa yhdistymisen jälkeenkin. Myös nykyisistä Hyvinkään, Tuusulan ja Vantaan käräjäoikeuksista löytynee joitakin käräjäsihteereitä ja haastemiehiä, jotka kykenevät asiakaspalveluun myös ruotsin kielellä.

Valtion toimitilastrategian mukaisesti Porvoon seudulla asuvan ruotsinkielisen kansliahenkilökunnan työskentelyn tulisi voida tapahtua joustavasti Vantaan kansliassa, Porvooseen jäävän istuntopaikan tiloissa tai etänä. Varsinkin puhelimitse annettava ruotsinkielinen palvelu olisi toteutettavissa työntekijän olinpaikasta riippumatta. Selvää on, että ruotsin kielen taito tulee ottaa huomioon myös uusien työntekijöiden rekrytoinnissa.

Perustuslakivaliokunta on edellä mainitussa lausunnossaan katsonut, että kielellisten oikeuksien toteutumisesta tulee huolehtia tuomioistuimen toimipaikoista säädettäessä. Tämä puoltaisi sitä, että Porvooseen jäisi Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden istuntopaikan lisäksi työskentelytila tai sivukanslia. Käräjäoikeuksien kanslioiden ja istuntopaikkojen sijainnista säädetään tuomioistuinlain 2 luvun 4 §:n nojalla oikeusministeriön asetuksella.

Ehdotetulla lainsäädännöllä ja siihen liittyvällä alemmanasteisella sääntelyllä voi siis olla kielteisiä vaikutuksia kielellisten oikeuksien toteutumiseen käytännössä. Tämä johtuu ennen muuta kielitaitoisen kansliahenkilökunnan työmatkoihin ja muihin käytännön järjestelyihin liittyvistä reaaliteeteistä.

Uudistuksen vaikutuksia kielellisten oikeuksien toteutumiseen käytännössä on seurattava tarkoin, kuten lakivaliokunta on mietinnössään LaVM 11/2017 vp jo todennutkin käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen käsittelyn yhteydessä.

Takaisinsaannin oikeuspaikka

Esityksen mukaan oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 20 §:ään lisättäisiin summaarisia riita-asioita varten uusi 2 momentti. Momentissa säädettäisiin summaarisia riita-asioita käsittelevän tuomioistuimen toimivallasta tilanteessa, jossa summaarisella haastehakemuksella vireille pantu asia riitautuu. Lainkohdan mukaan tilanteessa, jossa käräjäoikeus ei hyväksyisi kannetta yksipuolisella tai myöntämisen perusteella annetulla tuomiolla, ja jossa käräjäoikeus ei muulla perusteella olisi toimivaltainen tutkimaan asiaa, asia olisi siirrettävä käsiteltäväksi toimivaltaiseen käräjäoikeuteen siten kuin saman luvun 22 §:ssä säädetään.

Riitaiseksi osoittautunut asia siis siirtyisi useimmiten vastaajan kotipaikan käräjäoikeuteen. Velvollisuus siirtää asia käsiteltäväksi muutoin toimivaltaiseen käräjäoikeuteen ei kuitenkaan olisi ehdoton. Molempien asianosaisten suostumuksella asia voitaisiin jättää siirtämättä.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan asianosainen, jota vastaan yksipuolinen tuomio on annettu, voi hakea siihen takaisinsaantia yksipuolisen tuomion antaneessa tuomioistuimessa. Tähän lainkohtaan ei ole ehdotettu muutosta.

Takaisinsaannin hakeminen vastaa tosiasiallisesti asian riitauttamista – joskin se tapahtuu vasta ratkaisun antamisen jälkeen. Takaisinsaantia pidetään yleensä erityislaatuisena muutoksenhakukeinona, mutta se voidaan nähdä myös saman asian käsittelyn jatkamisena.

Tuomioistuinpalvelujen saavutettavuuden näkökulmasta saattaisi olla johdonmukaista, että takaisinsaantiasia voitaisiin panna vireillä myös takaisinsaannin hakijan kotipaikan tuomioistuimessa. Tällöin järjestely vastaisi sitä, mitä aikaisemmassa vaiheessa riitautetun asian oikeuspaikasta on ehdotettu säädettäväksi. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 15 §:n 1 momentti voisi tällöin kuulua esimerkiksi seuraavasti:

> Asianosaisella, jota vastaan on annettu yksipuolinen tuomio, on oikeus hakea takaisinsaantia siinä tuomioistuimessa, joka on antanut yksipuolisen tuomion. *Jos yksipuolinen tuomio on annettu summaarisessa asiassa, takaisinsaantia voidaan kuitenkin hakea myös tuomioistuimessa, jonka tuomiopiirissä hakijalla on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka.* Takaisinsaantia on haettava kirjallisesti 30 päivän kuluessa siitä lukien, kun takaisinsaannin hakija hänen läsnäollessaan toimitetussa ulos-

mittauksessa taikka muulla tavoin todisteellisesti on saanut tiedon yksipuolisesta tuomiosta.

Toisaalta asiaa voidaan kuitenkin lähestyä siltäkin kannalta, että tarve takaisinsaannin hakemiseen liittyy useimmiten siihen, että kanteeseen vastaaminen on asian ensivaiheessa syystä tai toisesta unohtunut tai jäänyt muuten ilman laillista estettä tekemättä. Näissä tilanteissa ei välttämättä voida pitää saavutettavuudenkaan kannalta kohtuuttomana, vaikka takaisinsaantiprosessi jouduttaisiin käynnistämään muussa kuin velallisen kotipaikan tuomioistuimessa.

Esittelijäneuvos Jarmo Hirvonen